

ואלו הן אותן שש ברכות נוספות: (885)

א. זכרונות [פסוקי זכרונות שאומרים בראש השנה],

ב. ושופרות [פסוקי שופרות שאומרים בראש השנה] (886),

ג. מזמור "שיר המעלות אל ה' בצרתה לי קראתי ויענני" שבספר תהלים,

ד. מזמור "שיר המעלות אשא עיני אל ההרים ונו",

ה. מזמור "שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה'",

אמנם בריטב"א כתב שאין זה נכון לומר כי מה שמאריך בברכת גואל ישראל, היינו שאומר בה "עננו". עיין שם שהאריך בזה. עוד כתב הרמב"ן, שמזכירים גם את העקידה, שעיקר חתימה זו ביום זה עליה.

וכן מצינו בירושמי כאן [פרק ב' הלכה ד']: "גואל ישראל. ולא יצחק נגאל? מכיון שנגאל יצחק, כמי שנגאלו כל ישראל! ר' ביבי אמר רבי אבא אמר רבי יוחנן: אמר אברהם לפני הקב"ה: גלוי וידוע לפניך רבוננו של עולם, שבשעה שאמרת לי להעלות את יצחק בני על גבי המזבח, היה לי להשיב ולומר: אתמול אמרת כי ביצחק יקרא לך זרע, ועכשיו אתה אומר לי העלהו שם לעולה?! חס ושלום לא עשיתי כן, אלא כבשתי את יצרי, ועשיתי רצונך. יהי רצון מלפניך, שבשעה שיהיו בניו של יצחק נכנסין לידי צרה, ואין להם מי שילמד סניגוריא, אתה תהא מלמד עליהן סניגוריא. ה' יראה, אתה שתהא זוכר להם עקידתו של יצחק אביהם, ותתמלא עליהם רחמים". עיין שם בירושלמי.

885. עיין ברמב"ן שהאריך להביא נוסח הברכות כפי הנראה. ועיין גם בריטב"א מה שכתב בזה.

886. אבל אין מזכירין גם מלכיות. ואף ששינוי במסכת ראש השנה [לב א]: כל מקום שיש זכרונות, יהיו מלכיות עמהן — אין למדין מן הכללות. וכלל זה הוא על ראש השנה ויום הכפורים של יובל. תוספות יום טוב.

היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח ובהר הבית. תקיעות לחודייהו הוא דאינן אלא בשערי מזרח, או דילמא תקיעות וברכות, ואין ברכות נוהגות בזמן הזה. היאך מנהג בישיבה? ותמצית תשובתו, שאכן אומרים כ"ד ברכות.

עוד הביא הרמב"ן, שהראב"ד מחייב להתפלל נעילה בכל תענית צבור בזמן הזה, ואפילו בבבל. חוץ מתשעה באב וד' צומות, שאינן כתענית צבור לענין נעילה. עיין שם באורך.

884. כתב הרמב"ן, שנראה שכאשר אומרים כ"ד ברכות, אין הציבור אומרים תפילת "עננו". שאם כן, אין אלו כ"ד ברכות, אלא כ"ה! וטעם הדבר, לפי שהכל כלול בשש הברכות של תוספת, והרי חותמין בהם "העונה בעת צרה", לפיכך לא הצריכו להוסיף עוד ברכה אחרת, עננו, שיחתמו בה "העונה בעת צרה".

אבל בהמשך דבריו כתב, שלפי מה שאמרו בגמרא שאין אומרה ברכה לעצמה, אלא מאריך בברכת "גואל ישראל", ובחתימתה הוא אומר "מי שענה כו'", משמע ש"עננו" של שאר תעניות אומרו בברכת "גואל" ומעין ברכה הוא, הואיל ונתנו חכמים רשות להאריך בהם. שכל צרה שישאל ניצולין ממנה, גאולה היא. כענין שנאמר "הוא יפדה את ישראל מכל צרותיו". והביא שכן כתב רש"י במסכת מגילה [יז ב], שגאולה דתפלה אין מדובר בקבוץ גליות, אלא שיגאלנו מן הצרות הבאות אלינו תמיד.